

Públic

PER QUÈ TRUMP PODRIA TORNAR A GUANYAR LES ELECCIONS

ALS EUA

Vicenç Navarro

Catedràtic de Ciències Polítiques i Polítiques Públiques

Universitat Pompeu Fabra i Director del JHU-UPF Public Policy Center

22 de febrer del 2020

La mortalitat deguda a allò que es coneix com a “malalties de la desesperació” (com ara la drogodependència, l’alcoholisme, el suïcidi, la violència de carrer, entre d’altres) ha estat augmentant d’una manera molt marcada entre la classe treballadora de raça blanca als EUA, que constitueix la majoria de la classe treballadora d’aquell país. Això es deu, en gran part, al deteriorament molt accentuat del seu nivell de vida, conseqüència dels canvis que ha experimentat el seu mercat de treball, **resultat de l’aplicació de les polítiques neoliberals iniciades a l’última etapa del govern federal presidit pel president Carter i continuades i ampliades pel president Reagan, que va iniciar el que s’ha**

anomenat la Revolució Neoliberal. Aquesta revolució va ser la resposta del món empresarial (liderat pels propietaris i gestors de les grans corporacions transnacionals nord-americanes, conegudes als EUA com els components de la *Corporate Class* – la classe corporativa) **enfrent dels avenços del món del treball en el seu nivell de vida i en la seva conquesta de drets laborals i socials que va tenir lloc durant el període 1945-1978, conegut com a “l’època daurada del capitalisme” als EUA.**

La Revolució Neoliberal causant de la Gran Recessió

Va ser a partir de la Revolució Neoliberal que **el percentatge de les rendes derivades de la propietat del capital va pujar d’una manera molt notable, mentre que el de les rendes del treball, derivades primordialment dels salaris, va baixar marcadament, i va passar de representar el 70% de totes les rendes l’any 1978 a un 63,6% l’any 2012. Aquest descens va desencadenar la Gran Recessió**, ja que va provocar la caiguda de la demanda domèstica, que va causar al seu torn un alentiment del creixement econòmic, així com un enorme endeutament de les famílies i de l’Estat, i la gran expansió del capital financer, que a l’invertir massivament en els sectors especulatiu, de major rendibilitat, **van crear les bombolles que, quan van explotar, van provocar la crisi financera, i van agreujar la crisi econòmica** (veure el meu llibre

Ataque a la democracia y al bienestar. Crítica del pensamiento económico dominante. Anagrama, 2015).

L'aplicació del **neoliberalisme** (el pensament econòmic promogut per la classe empresarial) **es va caracteritzar per la desregulació dels mercats, tot facilitant i estimulant la mobilitat de capitals, establint-se així una globalització (mundialització) de l'activitat econòmica** que va perjudicar especialment els sectors industrials dels EUA, on es concentraven els treballadors de la manufactura que, com passa a la majoria de països, constituïen els més ben pagats i que, en la seva majoria, eren treballadors blancs. **La gran destrucció de llocs de treball, juntament amb la precarització dels existents, va crear la gran crisi social que va acompanyar la Gran Recessió, i que explica l'epidèmia de "malalties de la desesperació"** en amplis sectors de la classe treballadora, primordialment del sector industrial. **La mortalitat en aquest sector va augmentar i la seva esperança de vida** (anys que viu una persona) **va baixar.**

Els governs del Partit Demòcrata van continuar aplicant les polítiques neoliberals que havien iniciat els governs del Partit Republicà

Les polítiques desreguladores iniciades per Reagan van ser continuades, primer per Bush pare (republicà), després per

Clinton (demòcrata), més tard per **Bush fill** (republicà), i finalment per **Obama** (demòcrata). **L'única diferència entre ells va ser l'abast i la contundència de les mesures. En realitat, els presidents demòcrates van ser, fins i tot, més desreguladors (respecte a la mobilitat de capitals) que els republicans. La ministra d'Assumptes Exteriors del govern Obama, la Sra. Hillary Clinton** (esposa del president Clinton) **va ser la promotora més entusiasta de la globalització neoliberal.** No és d'estranyar, doncs, que l'enuig de la classe treballadora (que acostumava a votar el Partit Demòcrata) creixés exponencialment, **fet que es va traduir en un augment molt notable de la seva abstenció electoral** (que, en condicions normals, aquesta abstenció ja incloïa la majoria de la classe treballadora en les eleccions al Congrés dels EUA, el parlament federal) **i de la canalització del seu vot cap a les veus percebudes com a antiestablishment neoliberal (que incloïa la classe política del govern federal), que al promoure la globalització era percebut com el causant del seu sofriment. Les principals veus antiestablishment neoliberal eren Trump** al Partit Republicà, i **Bernie Sanders** al Partit Demòcrata (el qual, segons assenyalaven les enquestes durant les primàries del 2016, podria haver guanyat les eleccions, tot derrotant Trump). **L'aparell del Partit Demòcrata, controlat aleshores (i encara avui) pels clintonians, va intentar destruir a Sanders en les primàries d'aquell any.**

La resposta al president Trump per part del Partit Demòcrata: el fracàs de l'impeachment

La resposta del Partit Demòcrata al president Trump ha estat intentar fer-lo fora de la Casa Blanca, tot mobilitzant els aparells d'aquest Estat (inclosa la policia federal, l'FBI) per mirar de destruir-lo en un procés que **ell, astutament, va definir com una "caça de bruixes"** (fent referència al McCartisme, del qual havia format part). Això **li ha facilitat presentar-se a si mateix com a la víctima de l'establishment federal neoliberal tan odiat per les classes populars**, reforçant així la seva popularitat, sobretot entre les bases obreres de raça blanca, que perceben aquest establishment liberal **com a servidor de les "minories" i "sectors suposadament extremistes" del moviment feminista** (de sensibilitat de classe mitjana-alta liberal). **És per això que la seva popularitat s'ha mantingut.** De fet, *l'impeachment* li ha anat bé, ja que ha estat percebut per amplis sectors de la població com part de l'intent del Partit Demòcrata neoliberal d'acabar amb ell. **L'excusa per justificar aquest *impeachment* (mirar de trobar informació que pogués desacreditar el seu possible adversari electoral, el candidat Joe Biden) era considerada injusta, injustificada i en absolut causa suficient per acabar amb el seu mandat presidencial.** Com passa sovint a qualsevol país, inclòs Espanya, els establishments politicomediàtics menyspreen la intel·ligència de les classes populars, i no s'adonen que la ciutadania té **una gran informació que prové**

de la seva pràctica diària i sovint té una valoració negativa de la classe política. Per això donen per fet que la gran majoria de polítics farien el mateix que Trump si poguessin. La instrumentalització de l'Estat per part dels polítics als EUA amb fins personals és una pràctica habitual, i ha assolit la seva màxima expressió amb Trump. És més, allò que es consideraria "corrupció" a Europa (la compra de favors per part d'empreses que aporten diners a la campanya del polític) és legal en aquell país i és pràctica habitual a la seva política. La major part de fons utilitzats a les campanyes electorals procedeixen de lobbies econòmics i financers que configuren en gran mesura les polítiques dels partits governants. I tot i que el president Trump instrumentalitza l'Estat per promoure no només la seva agenda política sinó la seva agenda personal, la diferència entre ell i altres presidents és l'extensió d'aquesta pràctica més que la pràctica en si mateixa, molt habitual a la vida política nord-americana.

Allà on Trump, però, era i és més vulnerable políticament és en les retallades dels drets socials i laborals de la població, que han tingut lloc durant el seu mandat. Però l'aparell dirigent del Partit Demòcrata al Congrés dels EUA, liderat per la congressista Nancy Pelosi, té escassa credibilitat en la seva denúncia de les seves polítiques, ja que moltes de les de Trump són la continuació de les que ells van començar.

La seducció de la ideologia trumpista per amplis sectors de les poblacions perjudicades per la globalització

El discurs antiglobalització de Trump es caracteritza per un nacionalisme extrem i nostàlgic (idealitzant el passat al seu discurs), presentant (amb una gran manipulació i falsificació de les dades) el seu mandat com enormement exitós des del punt de vista econòmic i social, tot ridiculitzant l'establishment federal neoliberal i la majoria de mitjans d'informació, fent servir fins i tot un llenguatge obrerista. És el candidat, a més de Sanders, que fa servir més l'expressió "classe treballadora" (a diferència del terme emprat per l'establishment, que es refereix a la majoria de la població com a "classe mitjana"), i es presenta com el seu principal defensor davant l'establishment federal neoliberal. En la ideologia *trumpista*, l'Estat federal és l'enemic, instrumentalitzat per les minories negres i llatines i pel suposadament "extremista" moviment feminista (liderat l'any 2016 per Hillary Clinton).

El triomf de Trump: les conseqüències de tenir un Estat del Benestar assistencial en lloc d'universal

En aquesta visió de l'Estat hi ha dues realitats que donen peu a aquesta percepció. Una és **la gran limitació de l'Estat del Benestar**

nord-americà, mancat de programes universals que han estat substituïts per programes assistencials que beneficien principalment les poblacions vulnerables (i, molt en especial, als pobres), sense que hi hagi drets que s'adquireixin amb la ciutadania o residència, com passa a l'Europa Occidental. **Aquests drets socials estan molt restringits als EUA i els serveis públics es proveeixen, en general, a la població pobra i/o vulnerable econòmicament (programes *means-tested*).** Només tenen dret a la sanitat pública, per exemple, els membres del Senat i de la Càmera Baixa, els membres de les Forces Armades **i els pobres (el nivell de renda que cal per ser considerat pobre el defineix cada Estat).** La gent gran té un programa que només és parcialment finançat pel sector públic (Medicare). La majoria de la població no té dret a la cobertura sanitària pública. Aquesta segmentació de l'assistència sanitària contribueix a aquesta percepció que el govern federal està només al servei dels pobres i les poblacions vulnerables.

Passa una mica el mateix pel que fa a les polítiques **antidiscriminatòries**, que han beneficiat principalment les poblacions negra i femenina pertanyents a la classe mitjana i mitjana-alta (persones amb educació superior). Però aquestes mesures antidiscriminatòries no han afectat significativament **les classes populars, entre les quals la mobilitat social vertical cap a**

classes de rendes superiors ha estat molt limitada. La classe treballadora i els sectors de baixes rendes a les classes mitjanes no se n'han beneficiat significativament. D'altra banda, no hi ha, als EUA, polítiques antidiscriminatòries que intentin corregir la discriminació de classe, que és la més accentuada i la menys esmentada als mitjans i espais de l'establishment neoliberal.

Aquesta òbvia discriminació de classe, accentuada encara més per l'aplicació de les polítiques neoliberals, explica que la majoria de dones treballadores votessin Trump en lloc de votar la candidata feminista, Hillary Clinton. **Aquesta limitació de l'Estat del Benestar pel seu caràcter assistencial explica l'oposició de grans sectors de la població que, malgrat pagar impostos, no s'ha beneficiat ni dels programes antidiscriminatoris ni dels programes assistencials. D'aquí l'àmplia oposició al govern federal, que també és percebut com a afavoridor de la globalització. Aquests sentiments són fonamentals per entendre el poder de seducció de la ideologia oposada com la de Trump.**

L'escassa representativitat del "sistema representatiu" nord-americà

Tot això explica la composició social de la base electoral més fidel que té Trump. A les eleccions del 2016, els homes van

votar més a Trump que les dones; la gent gran més que els joves; les persones i les famílies de menor renda (les que ingressen menys de 30.000 dòlars l'any) més que les de rendes superiors; els blancs més que els negres i llatins; i els religiosos (i, molt en especial, evangelistes) més que les persones no religioses. I, en definitiva, aquells que van sentir que la globalització els havia afectat negativament, més que aquells que no s'havien vist afectats; i aquells que desitjaven un canvi profund més que aquells que es consideraven moderats. Aquests grups eren l'eix de la seva base electoral, que ha continuat sent fidel a Trump i que – molt important- ha seguit mobilitzada. No cal dir que no eren els únics que van votar a Trump. Tot i que amplis sectors de la classe mitjana i de renda superior també el van votar, la clau perquè sortís escollit i que segueixi havent-hi una àmplia mobilització al seu favor va ser el grup central que he descrit.

Quines podrien ser les alternatives a Trump?

Per respondre aquesta pregunta **cal conèixer les característiques del sistema electoral nord-americà**, un dels menys representatius que hi ha avui als països capitalistes desenvolupats. **El sistema electoral nord-americà és molt poc proporcional.** És un sistema bipartidista (el Partit Republicà i el Demòcrata) en què és pràcticament impossible introduir un altre partit,

ja que està dissenyat de manera que impossibilita fer canvis importants que alterin la distribució del poder de classe, de gènere i de raça existent als EUA. D'aquests partits, **el Partit Republicà és un partit conservador i el Demòcrata un partit liberal** (que va ser durant molts anys pròxim a la Internacional Liberal, a la qual pertanyen Ciudadanos i, fins que va ser expulsada per corrupció, Convergència Democràtica de Catalunya, CDC). El Partit Demòcrata té una branca de centreesqueres que té presència mediàtica durant les primàries del partit. **L'enorme debilitat de la classe treballadora als EUA i l'escàs desenvolupament del seu Estat del Benestar es basen en aquesta realitat.**

Aquest biaix del panorama polític cap a les dretes explica la gran abstenció (principalment de la classe treballadora) en el procés electoral. Als EUA hi ha una correlació directa entre nivell de renda i participació electoral. A major nivell de renda, major participació electoral. Fins al punt que el nivell de participació a les eleccions federals és del voltant del 53% de la població, amb un 47% (gairebé la meitat) que no vota, meitat a la qual pertany gran part de la classe treballadora, la qual representa objectiva i subjectivament la majoria de la població. Als EUA, quan es pregunta a la població si pertany a la classe alta, classe mitjana o classe baixa, respon majoritàriament "classe mitjana". **Però si se li pregunta si pertany a la classe alta, classe mitjana o classe treballadora, la resposta**

és una altra. Hi ha més persones als EUA que es defineixen de classe treballadora que de classe mitjana (veure *The Working Class Majority: America's Best Kept Secret*, de Michael Zweig, 2000).

Aquestes xifres expliquen que **el debat electoral no es basi en temes que afecten la qualitat de vida de la classe treballadora, amb un discurs polític, en general, insensible a les seves necessitats.** És per això que una condició perquè les esquerres augmentin la seva influència electoral sigui mobilitzar la classe treballadora abstencionista, així com els segments de la classe treballadora votant i els sectors de les classes mitjanes (el nivell de vida de les quals està baixant). Els indicadors tradicionals del llenguatge econòmic, que intenta mesurar l'èxit d'una economia, emprant indicadors com ara la taxa d'atur, tenen escàs valor. **El fet que els EUA, sota l'administració Trump, hagin aconseguit la menor taxa d'atur dels últims deu anys, no vol dir que la població amb feina visqui millor.** En realitat, com també passa a Espanya, la gran quantitat de llocs de treball creats pel govern Trump ha estat treball considerat "alternatiu", és a dir, diferent al treball a jornada completa, ben pagat i en condicions d'estabilitat. **Un component d'aquesta categoria és el treball precari, i el treball uberitzat, que explica l'augment de les "malalties de la**

desesperació", dada que és molt més important i significativa que la de la taxa d'atur.

D'aquí la necessitat de respondre amb alternatives creïbles per a mobilitzar una alternativa al *trumpisme*. I és on les esquerres estan proposant empoderar els treballadors i les classes mitjanes proletaritzades, reforçant els sindicats i proposant programes universals en lloc d'assistencials. Aquesta ha estat l'estratègia del candidat Sanders, a fi d'aconseguir aquesta mobilització i suport electoral dels treballadors, dels joves (per sota de 35 anys), de les dones i de les minories. És en aquests sectors on **Sanders està guanyant a les primàries, essent l'única alternativa que tindria prou capacitat de mobilització i suport electoral per derrotar a Trump, canalitzant l'enuig contra l'establishment neoliberal.** Sanders, amb un programa socialdemòcrata d'inspiració escandinava, està proposant polítiques públiques que empoderen les classes populars davant de l'establishment federal neoliberal, instrumentalitzat per la classe corporativa, que l'utilitza per optimitzar els seus interessos a costa dels interessos de les classes populars. Les enquestes més fiables mostren que és el candidat preferit per les dones, per les persones menors de 35 anys, pels estudiants, i per les minories negres i llatines (aquestes últimes són les més pro-sanderistes). A més, està aconseguint que creixi el **suport dels treballadors blancs, que havien abandonat el Partit Demòcrata.**

No cal dir que aquest candidat representa una amenaça no només per l'establishment *trumpià*, sinó també per l'establishment federal neoliberal, que és probable que prefereixi continuar amb Trump que tenir Sanders de president.

En aquest moment hi ha un candidat, Pete Buttigieg, promogut per amplis sectors de la classe corporativa, que el finança i que intenta aturar Sanders, que és presentat per la majoria dels mitjans afins a l'establishment neoliberal com a moderat i raonable, davant de Sanders, considerat un demagog i altres qualificatius. Són els mateixos adjectius que van dedicar a Trump, i que es reproduïen en gran nombre de mitjans espanyols. **N'és exemple la televisió pública de la Generalitat de Catalunya –TV3- (governada per una coalició independentista, liderada per un partit neoliberal i hereu de Convergència Democràtica de Catalunya, JuntsxCat), que també defineix a Sanders com un demagog.**

Sóc conscient que aquest article sorprendrà bastants lectors, ja que difereix de la informació que reben dels principals mitjans d'informació, els responsables dels quals es limiten a traduir al castellà el que diuen els principals mitjans de comunicació dels EUA, reproduint fins i tot les seves lloances i els seus insults. Els animo a que llegeixin i vegin revistes (com *The Nation, In These Times, Counter Punch*, entre altres) o

canals de televisió com Democracy Now, que donen una visió més real i objectiva del que passa en aquell país.